

واحد کار ۴

توانایی تشخیص و ترسیم خط

واحد کار ۴

توانایی تشخیص و ترسیم خط

ساعت	
عملی	نظری
۶	۲

اهداف رفتاری:

از هنرجو انتظار می‌رود در پایان این واحد کار:

- با عنصر خط و انواع آن آشنا شود.
- ویژگی‌های انواع خطوط و کاربرد آن‌ها را بشناسد.
- انواع خطوط را در آثار هنرهای تجسمی تشخیص دهد.
- خطوط مستقیم (عمودی، افقی و مورب) را به کمک ابزار (خطکش، گونیا و...) ترسیم نماید.
- خطوط را با دست آزاد و به وسیله‌ی ابزارهای مختلف ترسیم نماید.

انسان در محیط زندگی روزمره‌اش با شکل‌های متنوعی از خط روبرو می‌شود. حرکت عمودی ساقه‌ها یا تنه‌ی درختان و یا شکل موج شیار زمین‌های شخم خورده‌ای که برای کشت آماده شده‌اند، خطوط آجرهای چیده شده، جویباری که پیچ و تاب خوران جاری است و... نمونه‌هایی از خطوطی هستند که در طبیعت به چشم می‌خورند.

۱-۴ تعریف تجسمی خط

اگر نقطه‌ها تا حدی به هم نزدیک شوند که دیگر نتوان آنها را از هم تشخیص داد زنجیره‌ی نقاط به خط تبدیل می‌شود. در تعریف دیگری از خط که به هنرهای تجسمی نزدیک‌تر است می‌توان گفت که خط عبارت است از عنصری تصویری و تجسمی که واقعیت طولی دارد و انواع مختلف آن (عمودی، افقی، مایل و...) بیان‌های تصویری متفاوتی دارد. خط نیز مانند نقطه نسبی است. به عنوان مثال یک جاده نسبت به ابعاد دشت گسترده‌ای که در آن قرار دارد خط ولی نسبت به خط سفید میانی‌اش سطح است. نشانه‌ی زیر (تصویر سمت چپ) به وسیله‌ی خطوط طراحی شده است. ولی اگر بخش کوچکی از نشانه را انتخاب کرده و در کادر کوچکتری قرار دهیم خطوط تبدیل به سطح می‌شوند. (تصویر سمت راست)

نشانه انتشارات سروش - قباد شیوا

۲-۴ روش‌های ایجاد خط

- خط دومین عنصر بصری است که به سه روش زیر ایجاد می‌شود:
۱. به وسیله‌ی نیرویی که در یک جهت مشخص به نقطه وارد می‌شود و از استمرار حرکت آن در فضا به وجود می‌آید. این خط دارای جهت و هم‌چنین نشان دهنده‌ی حالات روحی و روانی به وجود آورنده‌ی آن است.
 ۲. خطی که از برخورد دو سطح به وجود آمده و خطی تجسمی و ملموس است.
 ۳. خطی که از شکافتن تاریکی به وسیله‌ی روشنایی به وجود می‌آید و خطی تجسمی و محتوایی است.

۳-۴ حرکت و آهنگ خط

ایجاد خط با حرکت همراه است و حرکت دارای زمان و آهنگ است. حرکت آرام دست با ابزار طراحی روی کاغذ، خطی آرام، ظریف و... را ایجاد نموده و حرکت سریع و با فشار آن، خطوطی پرنرنگ، ضخیم و... را به وجود می‌آورد. بنابراین آهنگ یک خط به چگونگی گردش دست و فشار وارد شده به ابزار طراحی بستگی دارد.

انواع خطوط و مفاهیم آنها

خطوط به طور کلی به سه دسته تقسیم می‌شوند:

- ۱- خط راست
- ۲- خط شکسته
- ۳- خط منحنی

- خط راست نیز شامل: الف- خطوط افقی ب- خطوط عمودی ج- خطوط مورب (مایل) است.
 الف- خطوط افقی: برای نشان دادن آرامش، سکون و اعتدال در یک اثر هنری به کار گرفته می‌شوند. در تصویر زیر هنرمند خطوط افقی را در صفحه‌ای از یک کتاب داستان که موضوع آن لالایی خواندن یک مادر برای آرامش فرزندش می‌باشد به کار برده است

تصویرسازی کتاب - قباد شیوا

ب- خطوط عمودی: بیانگر ایستایی، ایستادگی استحکام، نیرومندی، اتکا به نفس، توازن و تعادل و مظهر مقاومت هستند. در پوستر زیر هنرمند برای نشان دادن اعتدال کامل، خط عمودی را در وسط کادر قرار داده است.

پوستر نمایشگاه پوسترهای تجربی - مصطفی اسداللهی

خطوط مورب (مایل): خطوط مورب دارای انرژی و حرکت هستند و برای نشان دادن تحرک، پویایی، خشونت، عدم سکون و ثبات، تشویش و اضطراب به کار می‌روند و جلوه‌ای ناپایدار را تداعی می‌کنند.

۲- خطوط شکسته

خطوط شکسته نیز شامل سه دسته: الف- زاویه قائمه ب- زاویه‌ی بیشتر از قائمه و ج- زاویه‌ی کمتر از قائمه هستند.

این نوع خطوط بیانگر خشم و خشونت، ترس، خطر، ناامنی و آزدگی، برندگی و تیزی و تهاجم می‌باشند. خطوط شکسته با توجه به نوع زاویه بیان بصری متفاوتی دارند. مثلا خط شکسته‌ای که زاویه‌ی آن قائمه باشد منطقی به نظر می‌آید و استحکام و ایستایی را انتقال می‌دهد. خط شکسته با زاویه بیشتر از قائمه فعال‌تر است و با انرژی بیشتری جلوه‌گر می‌شود. اما خط شکسته با زاویه‌ی کمتر از ۹۰ درجه کم تحرک، کم تلاش و منقبض به نظر می‌رسد.

۳- خطوط منحنی: در یک اثر تجسمی ممکن است برای نمایش حرکت سیال و مداوم، ملایمت و ملاحظت به کار گرفته شود. این خطوط بیانگر نرمی و لطافت، معنویت، تقدس، آرامش و شادی هستند. خط منحنی نیز شامل خطوط موج و منحنی است. منحنی موج لطافت و نرمش را با نوعی نظم و یکنواختی تداعی می‌کند. منحنی حلزونی برای هدایت چشم به یک نقطه یا بخش حلزونی به کار می‌رود.

به چگونگی استفاده از مفاهیم انواع خطوط برای نشان دادن ویژگی‌های رشته‌های مختلف ورزشی توجه کنید.

کان-تای کنونک - طراحی برای رشته‌های ورزشی المپیک

۴-۴ حالت خطوط

خطوط عمودی، افقی، مایل و منحنی می‌توانند در مسیر حرکت خود دارای شرایط زیر باشند که برای آشنایی بیش‌تر شما با چگونگی استفاده از تغییرات انواع خطوط در طول مسیر حرکت، نمونه‌هایی از کارهای گرافیک را نیز در این‌جا می‌آوریم.

۱. ضخیم یا نازک، قوی یا ضعیف، تیره یا روشن شوند.

نشانه نوشته‌ی شرکت بی. بی
طراح: نورالدین زرین کلک

۲. به صورت خطوط باریک یا ضخیم یکنواخت باشند.

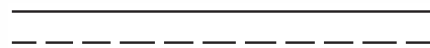
نشانه‌ی انجمن ویراستاران
طراح: قباد شیوا

۳. می‌توانند در جهت مسیر اصلی خود به صورت بریده بریده یا ممتد باشند.

نشانه‌ی انتشارات مارلیک
طراح: نیلوفر وکیل بهرامی

۴. می‌توانند در جهت مسیر اصلی خود به شکل زیگزاگ، شکسته یا موجی درآیند.

طراح: قباد شیوا

۵. می‌توانند به صورت منظم یا نامنظم در مسیر حرکت خود تغییر جهت دهند.

نشانه‌ی پیشنهادی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران
طراح: مصطفی اسداللهی

۴-۵ کاربرد خط

خط عنصر اصلی طراحی است که در جریان آفرینش هنرهای تجسمی از گذشته تاکنون نقش اساسی ایفاء کرده است. به عنوان مثال تصویر زیر بازتاب ذهن انسان هنرمند عصر پارینه سنگی است که با استفاده از خطوط نرم و سیالی که معرف اندام است، حرکت و پویایی یک گوزن در حال فرار را نشان می‌دهد.

هنرمندان معاصر نیز هر کدام به گونه‌ای متفاوت از خط بهره می‌گیرند. در آثار نقاشان طبیعت‌گرا که شکل‌های اشیا به دقت ترسیم می‌شوند، وجود خط به‌عنوان پایه‌ی اصلی طرح قابل مشاهده است اگرچه ممکن است تیرگی و روشنی یا رنگ‌ها جای خطوط را گرفته باشند.

۴-۶ ترسیم خط با خط‌کش، گونیا، پرگار، مداد، اتود و...

خطوط مستقیم (عمودی، افقی، مورب) با استفاده از ابزارهایی مانند مداد، رایپد و... به کمک خط‌کش و گونیا ترسیم می‌شوند. خطوط منحنی و قوس‌ها را نیز می‌توان با استفاده از پرگار ترسیم کرد. طریقه‌ی ترسیم این خطوط در توانایی‌ی آشنایی با ابزار توضیح داده شد.

۴-۷ ترسیم خط به‌صورت دست آزاد

خطوط را می‌توان به‌صورت دست آزاد و بدون استفاده از ابزارهای کمک ترسیم مانند خط‌کش، گونیا و... نیز ترسیم کرد. ابزارهای مختلف روی زمینه‌های متفاوت خطوط متنوعی ایجاد می‌کنند. به‌عنوان مثال خطوطی که با رایپد روی کاغذ معمولی ترسیم می‌شود با خطوطی که با همین ابزار روی مقوای گلاسه کشیده می‌شود متفاوت است.

برای آشنایی بیشتر با این شیوه‌ی ترسیم خطوط، به کمک همه‌ی ابزارهای ترسیم که در توانایی‌ی آشنایی با ابزار معرفی شد خطوطی را روی زمینه‌های مختلف ترسیم نمایید.
ترسیم خط به شیوه‌ی دست آزاد به کمک مرکب و قلم موی سرگرد روی کاغذ معمولی

ترسیم خط به شیوه‌ی دست آزاد به کمک مرکب و قلم موی سرتخت روی کاغذ گلاسه

ترسیم خط به شیوه‌ی دست آزاد به کمک پاستل روغنی روی کاغذ معمولی

ترسیم خط به شیوه‌ی دست آزاد به کمک زغال روی کاغذ معمولی

اگر نقطه‌ها تا حدی به هم نزدیک شوند که دیگر نتوان آنها را از هم تشخیص داد زنجیره‌ی نقاط به خط تبدیل می‌شود.

تعریف دیگری از خط که به هنرهای تجسمی نزدیک‌تر است می‌توان گفت که خط عبارت است از عنصری تصویری و تجسمی که واقعیت طولی دارد و انواع مختلف آن (عمودی، افقی، مایل و ...) بیان‌های تصویری متفاوتی دارد.

خطوط به طور کلی به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱- خط راست ۲- خط شکسته ۳- خط منحنی

خط راست شامل: الف- خطوط افقی ب- خطوط عمودی ج- خطوط مورب (مایل) است.

خطوط افقی برای نشان دادن آرامش، سکون و اعتدال در یک اثر هنری به کار گرفته می‌شوند.

خطوط عمودی بیانگر ایستایی، ایستادگی استحکام، نیرومندی اتکا به نفس، توازن و تعادل و مظهر مقاومت هستند.

خطوط مورب برای نشان دادن تحرک، پویایی، خشونت، عدم سکون و ثبات، تشویش و اضطراب به کار می‌روند.

خطوط شکسته بیانگر خشم و خشونت، ترس، خطر، نا امنی و آزرده‌گی، برندگی و تیزی و تهاجم می‌باشند.

خطوط منحنی بیانگر نرمی و لطافت، معنویت، تقدس، آرامش و شادی هستند.

۱. تعریف تجسمی خط را بنویسید.
۲. انواع خطوط را نام ببرید.
۳. خطوط منحنی چه مفاهیمی را نشان می‌دهند؟
۴. کدام خطوط نمایش‌دهنده‌ی ایستایی و استحکام هستند؟

تمرین

۱. سه تصویر اعم از پوستر، نشانه، عکس و... را که خطوط تشکیل‌دهنده‌ی آن‌ها عمودی و نشانه‌ی ایستایی و استحکام باشند، انتخاب کرده و با قرار دادن کاغذ پوستی روی تصاویر از این خطوط ترکیبات جدیدی بسازید که همان مفاهیم را نشان دهند.
۲. با ترکیب‌بندی صحیح خطوط افقی در یک کادر 10×10 مفهوم آرامش را نشان دهید.
۳. با استفاده از خطوط منحنی به کارگرفته شده در طراحی سنتی در یک کادر 10×10 یک ترکیب‌بندی جدید ایجاد کنید.
۴. با استفاده از ابزارهای قلم فلزی و قلم مو و مرکب خطوطی به شیوه‌ی دست آزاد روی مقوای گلاسه و کاغذ معمولی ایجاد کنید.
۵. با استفاده از راپید و خط‌کش در یک کادر 10×10 خطوط افقی با ضخامت یکسان ایجاد کنید.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱. خطوط بیانگر ایستایی، توازن و تعادل و مظهر مقاومت هستند.

(الف) افقی	(ب) عمودی
(ج) منحنی	(د) شکسته
۲. کدام یک از انواع خطوط، ملاحظت و معنویت را تداعی می‌کند؟

(الف) منحنی	(ب) عمودی
(ج) شکسته	(د) مایل
۳. کدام نوع خط برای نمایش تحرک و پویایی در یک اثر هنری به کار گرفته می‌شود؟

(الف) عمودی	(ب) مایل
(ج) حلزونی	(د) افقی
۴. کدام گزینه‌ی زیر بیانگر ویژگی‌های خطوط شکسته می‌باشد؟

(الف) ترس، خطر، نا امنی و آزرده‌گی، برندگی و تیزی و تهاجم
(ب) نرمی و لطافت، آرامش و شادی
(ج) تشویش و اضطراب
(د) نیرومندی، اتکا به نفس، توازن و تعادل
۵. کدام عنصر بصری اساس به وجود آمدن خط است؟

(الف) سطح	(ب) حجم
(ج) رنگ	(د) نقطه